

РЕЦЕНЦИЯ

**от проф. д-р Цанка Златева Попзлатева,
СУ „Св. Кл. Охридски“, ФНПП**

Научна специалност: 050620 Специална психология

**на дисертационен труд с тема: „Ментализация и личностова
организация при хероинозависими пациенти“**

**за присъждане на образователна и научна степен „Доктор“,
Научна специалност: 050601 Обща психология**

на Светослав Светославов Савов

Дисертационният труд на Светослав Светославов Савов е представен като теоретико-емпирично изследване с очертан приложен характер. Той разширява научното познание за зависимостите, като психично разстройство, от позицията на саморегулативните механизми на личността, които са съществен момент в избора на диференцирани психотерапевтични подходи. На съвременния етап ефективността на общите терапевтичните дейности при хероинова зависимост е силно ограничена, което актуализира потенциала на психотерапевтичните стратегии и методите за въздействие върху преживяваните вътрешни конфликти. Именно в тази посока е поставеният изследователски проблем в настоящата дисертационна разработка.

Целта на научното изследване е формулирана прецизно, като фокусира за измеренията и взаимовръзките между личностовата организация и афективната ментализация в случаите на пациенти с хероинова зависимост. Целта е декомпозирана в научни хипотези, проверявани чрез изпълнение на система от описани практически задачи.

Дисертационният труд е разработен творчески и отразява научната, психотерапевтичната и личната ангажираност на докторанта към разглежданата проблематика. Представеният текст е с общ обем от 166 с., придружен от 25 информативни графики, 31 таблици и 3

приложения. Структурата на обхваща четири теоретични и една емпирична глава. Коректно цитираните в текста и литературната справка 263 литературни източници са показателни за задълбоченото навлизане в историческите и съвременните перспективи на проблематиката.

Авторът приема био-психо-социалния модел на психичната зависимост и в първа глава убедително аргументира ползите от психоаналитичната ориентация в неговото проучване. В дискусиата на съвременния научен статус на психоанализата е поставен специален акцент върху иновативните решения за интеграция на качествения и количествения подход в процедурите за събиране и интерпретация на емпирични данни. Аналогична е стратегията, която е приложена в емпиричната част.

Трета глава предоставя систематизиран поглед към психиатричните и диференциално-диагностични характеристики на наркозависимостта като клиничен синдром. Неговата тясна обвързаност с гранично личностно разстройство е разгледана в концептуалната рамка на психоаналитичната парадигма. Приема се, че синтезът от невротична и психотична симптоматика благоприятства поява на разстройство с употреба на психоактивни вещества. От тази позиция са анализирани вероятностните личностните характеристики при наркозависимост, обяснени чрез параметри на емоционални дефицити в ранното детско развитие. Цитирани са количествени изследвания, които дават поглед върху дименсиите на този тип личностова организация и разкриват високи равнища на тревожност и депресивност, разстройство на идентичността и обектните отношения.

В рамките на четвърта глава е обсъдена динамиката на класическите представи и съвременните модели за ментализацията в психоаналитичната теория. Докторантът показва задълбочено познание в тази област и е направил мотивиран избор на теоретичен

модел за емпиричното изследване, в който са интегрирани процесите на представяне, символизация и абстракция. Подчертан е фактът, че интересът към двупосочната връзка между ментализация и злоупотребата с психоактивни вещества все още не е в ползрението на съвременната наука емпирични доказателства са ограничени. Текстът предлага достатъчно основания за обобщение, че избраният теоретичен модел е добре аргументиран.

Пета глава излага методологията и резултатите от проведеното емпирично изследване и тяхната дискусия. Изследователският дизайн интегрира новите тенденции в психоаналитичната методология за паралелно използване на индуктивни и дедуктивни стратегии към изучавания проблем. Той е построен в съответствие с психоаналитичните обяснителни модели и концептуален апарат. Формулираните научни хипотези отразяват очакванията за значими девиации в равнищната организация на афективната ментализация, както и за наличие на закономерни връзки между нея и дименсиите на атипичната личностова организация.

Изследователската стратегия идентифицира комбиниран подход към събиране на данните и техния анализ, който осигурява перспективи за широк достъп до качествени данни, но и до количествени данни, подходящи за статистическа обработка. Приета е процедурата на структурирано интервю, чрез която данните за поведението и вътрешния свят се събират чрез лице с лице контакт, в контекста на съвместно създадена от интервюиращ и интервюиран субективна перспектива върху факт. В съдържателен план структурираното интервю за личностова организация (СИЛО) оценява основни личностни дименсии и наратив, Наративът се обработва чрез два специализирани за контент-анализ инструмента – Схема за вербална преработка на афекта (СВПА) и Измерител на идентификацията на афективните съдържания (ИИАС). Условиата за

провеждане на интервюто са стандартизирани за всички изследвани лица.

Емпиричното проучване използва крос-секционна стратегия, като е подбрана клинична група от 30 диагностирани лица с хероинова зависимост и „достъпна“ извадка от 30 лица, не злоупотребяващи с психоактивни вещества. Двете извадки са сравними по пол, възраст и професионална ангажираност.

Приложената психологическа методика е комплекс от три взаимно свързани инструмента, подготвени с активното участие на докторанта в предварителни обучителни сеанси, а също като експерт-оценител на извършените независими преводи варианти на български език.

Психологическия инструмент за изследване на личностовата организация СИЛО измерва 6 дименсии на личността чрез 87 айтема по три-степенна скала за директна оценка и допълнителна 5-степенна скала за по-диференцирана клинична оценка на интервала норма-патология. Представен е като инструмент за надеждна и валидна оценка на личностовата организация, който по своята същност не изисква стандартизирани норми за българската популация.

Вторият инструмент „Схема за вербална преработка на афекта“ е форма на контент-анализ и използва средствата на сегментиране и кодиране на наративи. Оценката се прави по две основни измерения, като се предоставя възможност за идентификация афективното изразяване в база от общо 20 основни форми.

Третият инструмент – ИИАС – се базира на теорията за емоциите на Изард и извършва категоризация на идентифицираните 24 афективни съдържания в две групи –първични и вторични емоции.

Предложеният анализ на надеждността на използваните инструменти се отличава с особена стойност, както за нуждите на научните търсения, така и за клиничната работа. Проверени са вътрешна надеждност и надеждност на експертната оценка, показани в емпиричното проучване. Техните характеристики насочват към добре

подготвен и апробиран инструментариум, който обогатява българския психодиагностичен арсенал и подкрепя потребностите на психоконсултативната практика.

Основните резултати са систематизирани и изложени според тяхното отношение към издигнатите хипотези. Количественият анализ на данните и статистическата проверка на различията потвърждава предположението за значимо по-ниски показатели на пациентите с хероинова зависимост по отношение на димензиите в личностовата организация, а също по-ниско качество на вербална преработка на афекта. Предположението за доминиране на поведенчески и соматични канали в репрезентацията на афекта при пациенти с хероинова зависимост частично се потвърждава. Наблюдавана е диференцирана ментализация на афектите, като за негативните афекти ментализацията е по-висока. Представените статистическите изводи отразяват значими корелации между изследваните дименсии на личностова организация и вербалната преработка на афект. Количественият анализ на категоризираните качествени данни проявява взаимовръзки между равнище на вербализация на афективните състояния и личностовата патология.

Ценен момент в дисертационния труд е предложената дискусия на резултатите, която отразява уменията на докторанта да интерпретира своите резултати в по-широк контекст на научната проблематика.

Приносите на дисертационния ясно се очертават спрямо постигнатото по-доброто разбиране на личността на пациентите с хероинова зависимост, която не само се различава съществено от тази на здравите, но е по-важното, че тя е дисбалансирана във всички изследвани дименсии, но с приоритет на Идентичност, Агресия и Морални ценности.

Съществена находка са емпиричните доказателства за специфичните процеси в ментализация на афективните преживявания при лица с хероинова зависимост, както и тяхната силна обвързаност

с атипичната организация на тяхната личност, особено с дименсиите Идентичност, Обектни отношения и Защити.

Адаптираният и апробиран в дисертационната разработка инструмент за комплексна количествена и качествена оценка на личностовата организация и вербалната преработка на афекта отговаря на основните критерии за надеждност и валидност. С него се посрещат актуални потребности на българската клинична психология и консултативно-терапевтична практика.

Авторефератът на дисертационния труд е акуратно изготвен и отразява неговите главни моменти и приносите от извършеното изследване.

Във връзка с проблематиката на дисертационния труд, авторът е представил четири публикации, две от които са публикувани в български сборници и две в англоезични.

Като изказвам общо доброто си впечатление от рецензирания дисертационен труд, в критичен и препоръчителен план за бъдещи изследвания план бих искала да отбележа следните моменти:

- 1) Формулираните задачи на изследването на стр. 9 от дисертационния труд имат по-скоро организационно-практическо звучене и не декомпозират поставената цел в научни задачи/подцели, които е намерило негативно отражение в представената структура на Раздел 6 „Резултати“ и Раздел „Дискусия“;
- 2) Считаю също за препоръчително да се избягва високо честотната употреба в текста на термина „хероинозависими личности/ пациенти“, поради тясната асоциация на зависимостта от хероин с иманентно присъщ атрибут на индивида.
- 3) Имам въпрос, свързан със становище на докторанта относно съществуването на вътрешногрупови различия в извадката от лицата с хероинова зависимост по отношение на моделите на

личностова организация, респективно характеристиките на ментализацията на афектите.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Въз основа на направения анализ считам, че е проведено задълбочено научно изследване на значим за теорията и клиничната практика проблем. От тази позиция убедено препоръчвам на научното жури да присъди на Светослав Светославов Савов образователната и научна степен „доктор“ по научна специалност 050601 Обща психология.

Проф. д-р Цанка Попзлатева

25.05.2016 г.